

Kieli- ja kulttuuriperinnön tallentamisesta

Suomalaisten ominaislaatua, identiteettiä, on valaistu tänä itsenäisyystemme 75-vuotisjuhlavuonna morin tavoin. Ilahduttavaa on, että ulkosuomalaiset ovat olleet juhlinnassa mukana sekä kotimaissaan että mieluisina vieraina täällä ”vanhassamaassa”.

Juhlavuosi keskittyy *juuriimme*. Teema on erittäin ajankohtainen, useastakin syystä. Mainitsen niistä kaksi.

Viime aikoina sukusiteet ovat valitettavasti höltyneet. Nyt on selviä merkkejä siitä, että kiinnostus sukujuuriin ja kulttuuriperintöömme on kasvamassa. Tänä vuonna sukuja on Suomessa koontunut enemmän kuin koskaan aikaisemmin. Ilahduttavan muutoksen kärkeissä ovat havaintojeni mukaan sukurakkaat siirtokarjalaiset ja länteen — Ruotsiin ja Amerikkaan — muuttaneet siirtolaiset. He eivät halua vieraantua suvustaan.

Toisena esimerkkinä juuret-teeman ajankohtaisuudesta mainitsen inkerinsuomalaiset. ”He eroavat maailman kaikista muista suomalaisista siinä, että he ovat joutuneet kansana, yhteisönä, ihmisryhmänä, johdonmukaisen vainon kohteeksi.” Näin sanoo, hyvin perustellen,

Kirjoittaja on Helsingin yliopiston suomen kielen emeritusprofessori, akateemikko Pertti Virtaranta.

tohtori Martti Häikiö, Suomi-Seuran toiminnanjohtaja.

Vasta nyt ovat inkerinsuomalaiset nykyisillä asuinpaikoillaan Inkerinmaalla, Karjalan tasavallassa ja muualla Vanäjälä Siperiaa myöten saamassa takaisin sitä identiteettiään, jonka he Neuvostoliitossa 1930-luvulla ja sen jälkeen menettivät. Vasta nyt he *uskaltavat* etsiä juuriaan.

Tehokkaasta tiedon pimityksestä esimerkki syksyltä 1986. Olin silloin TV-ryhmän kanssa Pohjois-Inkerissä. Paikalliseksi yhdyshenkilöksi määrätty oppaamme asui Pietarissa ja oli suorittanut sikäläisessä yliopistossa loppututkinnon. Hän ei ollut koskaan koulussa tai yliopistossa tai muutenkaan kuullut puhuttavan inkeriläisistä eikä sellaisesta maankolkasta kuin Inkerinmaa, jossa hän siis oli kuitenkin koko ikänsä elänyt ja jossa hän meidän ryhmämme kanssa joutui nyt olemaan useita päiviä työskentelyämme valvomassa. Näin tarkoin koko nimikin, Inkerinmaa, on onnistuttu häivyttämään ihmisten mielistä.

Valtameren taakse muuttaneilla suomalaisilla on ollut omat vaikeutensa, mutta he eivät ole kokeneet sitä mitä inkerinsuomalaiset. He ovat voineet, seurausiksi pelkäämättä, pitää yhteyttä ”vanhaanmaahan”, joka on heille näyttänyt parhaita puoliaan. Mutta nuo amerikkalaiset vierailut ovat merkinneet paljon myös meille suomensuomalaisille.

Heidän kauttaan me aikanaan saimme tervetullutta tietoa suuresta maailmasta, ja sitä tietoa on täällä myös voitu hyödyntää. Omalla tavallaan he ovat avartaneet näkenyksiämme.

Tänä vuonna on valmistunut Siirtolaisuusinstituutin kustantamana "Amerikansuomen sanakirja". Kertoisin mielelläni vähän tämän hieman poikkeavan sanakirjan syntyvaiheista.

Prof. Virtaranta kirjoittamassa omistuskirjoitusta Amerikansuomen sanakirjaan. Kuva: Helmi Virtaranta.

Herätteen Pohjois-Amerikkaan siirtyneiden suomalaisten kielen tutkimukseen sain keväällä 1958, jolloin oslolainen professori Knut Bergsland oli luennoimassa Helsingin yliopistossa. Hän kertoi amerikannorjaan kohdistuneesta tutkimustyöstä ja kehotti minua panemaan alulle amerikansuomen tallentamisen mitä pikimmin. Vuonna 1964 nostin esille amerikansuomen tutkimisen tarpeellisuuden Valvojaan kirjoittamassani artik-

kelissa "Valtamerentakainen työmaa". Tähdensin myös aineksen yleislingvivistä merkitystä, sen arvoa kielikontaktien tutkimukselle sekä sitä, että amerikansuomalaisten kielen tallennus on epäilemättä yhtä suuressa määrin *asian* tallentamista. Kerätty aines valaisisi amerikansuomalaisten ja heidän lähtöseutujensa henkistä perinnettä, samoin kuin siirtolaisuuden historiaa, sellaistaakin josta asiakirjat ovat vaiti. Vetoavan puheenvuoroni päätin seuraavasti: Ehkä aika on kypsä sillekin ajatukselle, että retkikunnan työkenttään liitettäisiin myös maasta lähteneet ruotsinkieliset, joiden osuus valtamerentakaisen siirtolaisten joukossa on varsin suuri.

Kun opetusministeriöstä viestitettiin, että hanke mahdollisesti saisi tukea, ryhdyin valmisteluihin siltä pohjalta, että tutkimusryhmämme olisi kolmihenkinen ja että matka kestäisi kaksi kuukautta. Alkuperäiseen suunnitelmaan kuului työskentely myös Suomesta Amerikkaan muuttaneiden ruotsinkielisten parissa. Tämä osa suunnitelmasta jäi kuitenkin toteutumatta siitä syystä, että muutenkin hyvin niukaksi mitoitetusta kustannusarviosta tuli hyväksytyksi vain osa. — Mainitsen tässä, että tutkimusmatka suomenuotsalaisten siirtolaisten pariin toteutui vuonna 1971 professori Lars Huldénin johdolla.

Ensimmäinen kielitieteellinen tutkimusmatka tehtiin kesällä 1965. Matkakumppaninani oli Lauri Karttunen, joka on jäänytkin Amerikkaan. Hän toimii nykyään Stanfordin yliopistossa Kaliforniassa kielitieteen professorina.

Tämä ensimmäinen matka oli seuraavien siemen. Näillä matkoilla, vuosina 1975 ja 1980, minulla oli kumppaneina Hannele Jönsson-Korhola, joka aikanaan oli Minnesotan valtionyliopiston suomen kielen lehtorina, sekä Maija Kainulainen ja Maisa Martin, jotka taas kumpikin ovat

toimineet lehtoreina Lakeheadin yliopistossa Thunder Bayssä, Kanadassa.

Kaikki amerikansuomen ääninauhat ovat Suomen kielen nauhoitearkistossa Helsingissä. Niiden määrä nousee tätä nykyä 650 tuntiin; suurin osa on tallennettu näillä kolmella tutkimusmatkalla.

Heti ensimmäisellä tutkimusmatkalla ni kiinnostuin ennen muuta sellaisista sanaston seikoista, jotka poikkesivat suomensuomalaisesta kielenkäytöstä tavalla tai toisella. Minulla on ollut apulaisia, jotka ovat litteroineet ääninauhoja ja poimineet juuri tällaista sana-ainesta. Sanakirjan aineistoa ovat suuresti kartuttaneet myös ne oppilaani Helsingin yliopistossa, joiden laudaturtutkielmat ovat käsitelleet amerikansuomea.

Monien toisaalle suuntautuneiden töiden takia amerikansuomen sanakirja jäi 1980-luvun alkuvuosina aivan taka-alalle, ja ehkä se olisi jäänyt kokonaan valmistumatta, elleivät amerikan- ja australiansuomea tutkivat maisterit Hannele Hentula, Hannele Jönsson-Korhola, Maija Kainulainen ja Maisa Martin olisi pyytäneet minua suunnittelemansa tutkimushankkeen johtajaksi. Kun sitten Suomen Akatemia myönsi hanketta varten taloudellista tukea neljäksi vuodeksi, niin tilanne parani ratkaisevasti. Ryhmämme kokouksissa on käsitelty sen jäsenten tieteellisiä töitä, toinen toistaan tukien. Sangen tervetullutta tukea olen minäkin saanut varsinkin sanakirjaa viimeistellessäni.

Paitsi ryhmältämme olen saanut paljon apua maisteri Meri Puromieheltä, joka oppilaistani ensimmäisenä valmisti amerikansuomea käsittelevän pro gradu -tutkimuksen (1968). Sanakirjatyöhön perehtyneenä hän on lukenut sanakirjan vedoksia ja tehnyt niihin korjausehdotuksia, jotka olen yleensä ottanut varteen. Kokonaan hänen työtään on englantilainen viitehakemisto sanakirjan lopussa.

Maisteri Puromiehen osuus koko sanakirjassa on siis huomattava.

Suomi-Seuran luvattua taloudellista tukea sanakirjan tietokäsittelyyn sain tähän työhön rouva Isabella Holmströmin. Hän osoitti ihailtavaa pitkämielisyyttä käsikirjoituksen jatkuvasti muuttuessa.

Kiitokset kohdistan kaikille niille sadoille amerikansuomalaisille, jotka tavalla tai toisella ovat edistäneet työtäni keskustelukumppaneina. Valtamerentakaisille maanmiehille ja heidän "misiksilleen" olen kiittolisuudenvelassa myös heidän luonaan nauttimastani vieraanvaraisuudesta. He ovat minua ja kumppaneitani majoittaneet *petiruumassaan*, milloin *alalattialla* milloin *upsteella*, tarjonneet *lunssia* ja *äpylipaita* ynnä *mustikkajelillä fillattuja kukeksia* kahvin kanssa, sekä *kaarallaan* kuljettaneet. Monet ovat myös vastanneet kirjekyselyihini, paljon vaihua nähden.

Siirtolaisuusinstituutti otti sanakirjan julkaisuohjelmaansa jo vuonna 1975. Suomi-Seura myönsi vuonna 1977 painatuskuluja varten 25 000 markkaa. Nämä varhaiset luottamuksen osoitukset työtäni kohtaan ovat minulle olleet vuosi vuodelta kasvanut painolasti, josta vasta nyt olen vapautunut. Siirtolaisuusinstituutin johto on kaiken aikaa suhtautunut työhöni suopeasti, vaikka sen valmistuminen on viivästynyt vuodesta toiseen. Toivon, ettei sanakirja tuota murheita instituutille myöskään taloudellisessa mielessä, vaan löytää tiensä amerikansiirtolaistemme, heidän sukulaistensa ja ystäviensä käyttöön.

Artikkeli perustuu akateemikko Pertti Virtarannan Turussa Sukumessuilla 30.7.1992 pitämään juhlapuheeseen.

Pertti Virtaranta

Recording the Language and Cultural Tradition

During this 75th anniversary of Finnish independence, Finnish identity has been explored in many different ways. It is particularly gratifying that the Finns abroad have played such an active part in the celebrations, both within their home countries overseas and here in the Old Country.

A special focus in the celebrations has been on our roots. This is a highly relevant theme, for several reasons, one of which is the present disturbing weakening of family ties. There are now clear signs, however, of increasing interest in family roots and cultural heritage. This year has seen more clan gatherings in Finland than ever before. The evidence indicates that it is the Karelian migrants (traditionally very clan-conscious), and the Finns who have migrated west to Sweden and America, who have been in the forefront of this welcome development. They do not wish to lose their roots.

As a second example of relevance of roots, one could mention the Ingrians. "They stand out from all other Finns in the world," comments Dr Martti Häikiö, Executive Director of the Suomi Society, with good justification, "in this respect: that they have been subjected as a people, a community, and a human group, to systematic persecution".

Only now are the Ingrians, in their homes in Ingria, in the Republic of Karelia, and elsewhere in Russia, including Siberia, able to reconstruct that iden-

tity which they were denied under the Soviet Union in the 1930s and thereafter. Only now can they dare to seek for their roots.

Let me cite an example from 1986 of the suppression of information, when I was then in northern Ingria with a TV team. The person appointed as our guide lived in St Petersburg (Leningrad), and had graduated from the university there. Our guide had never, either at school or at university, heard of the Ingrians or of a region called Ingria, despite actually living in the region and now being responsible for working with us for several days and overseeing our work. That is how efficiently even the name of Ingria has been erased from people's memories.

Those Finns who emigrated overseas have certainly faced their own difficulties, but they have never had to undergo what the Ingrians have been through. They have been able, without fear of reprisals, to maintain contacts with the Old Country, which has shown them her finest face. Those visits by our Finnish-American cousins have also meant a great deal to us Finns in Finland as well. Through them, we have gained access to welcome information about the wide world, from which we have been able to benefit. In their own way, our cousins have extended our horizons.

This year, the Institute of Migration has published my "Dictionary of American Finnish", and I would like to tell

something about the origins of this unusual dictionary.

I first became interested in the language of the Finnish emigrants in spring 1958, when Professor Knut Bergsland, from the University of Oslo, gave a visiting lecture in Helsinki. He described the research being done into the Norwegian spoken in America, and urged me to start as soon as possible to record the Finnish spoken by Finnish emigrants in America. In 1964, I argued the need for a study of Finnish American in an article about overseas fieldwork in the magazine "Valvoja", emphasizing the importance of such material from the perspective of general linguistics, its use for the study of language contacts, and the fact that the recording of Finnish American speech would also in equally great measure be the recording of content. The material gathered could provide insight into the cultural traditions of the Finnish-Americans and their regions of origin, and into aspects of migrant history which the history books ignored. The article closed with an appeal to extend the research to include the Swedish-speaking emigrants, who constituted a very large proportion of those who left Finland for overseas.

When the Ministry of Education indicated that funding for this project might be forthcoming, I started to plan a research expedition, to comprise three persons and last maybe two months. Originally, it was also intended to work with Swedish-speaking emigrants in America; but this part of the project had to be abandoned, for only a small part of the funding application was approved. In 1971, however, a study of the Swedish-speaking emigrants was carried out under Professor Lars Huldén.

The first linguistic expedition was carried out in summer 1965, when I was accompanied by Lauri Karttunen, who

subsequently settled in America, where he is a professor of linguistics at Stanford University in California.

This first journey provided the stimulus for later ones in 1975 and 1980, when I was accompanied by Hannele Jönsson-Korhola (sometime Lecturer in Finnish at the University of Minnesota), and by Maija Kainulainen and Maisa Martin, who have both taught at Lakehead University in Thunder Bay in Canada.

All the tapes of American Finnish have been deposited at the Tape Archives of Finnish in Helsinki. By now, they consist altogether of 650 hours, mainly recorded on these three expeditions.

Right from the beginning, what caught my attention were the various ways in which American Finnish vocabulary diverged from Finnish in Finland. I have been helped by assistants, who have transliterated the tapes and picked out precisely these features. The material for the Dictionary has also been greatly helped by all my MA students at the University of Helsinki who have studied American Finnish in their dissertations.

Owing to pressure of work which took me in quite different directions, the Dictionary of American Finnish was pushed aside during the early 1980s, and it might indeed never have been completed, had not Hannele Hentula, Hannele Jönsson-Korhola, Maija Kainulainen and Maisa Martin invited me to become the supervisor of their planned project for the investigation of Finnish in Australia and America. With a four years' funding grant from the Academy of Finland, the project was placed on a much firmer footing. Within the project, we have examined the scholarly research of each of the members, in a spirit of warm collaboration; and I have received valuable help in the compilation of the Dictionary.

Ceremonial Publication of the Dictionary of American Finnish by Pertti Virtaranta , July 30, 1992 in Turku. Photo: Helmi Virtaranta.

Outside this group, I have also received extensive assistance from Meri Puromies, the first of my students to write her MA thesis on American Finnish, back in 1968. With her lexicographical experience, she has read through the proofs of the Dictionary and made many suggestions for improvement, most of which have been adopted. She is also solely responsible for the English index, and her contribution to the Dictionary is very considerable.

With the aid of a grant from the Suomi Society, it also became possible to employ Mrs Isabella Holmström to work on the computerization of the Dictionary. She has shown admirable patience with the constant emendations to the manuscript.

A warm word of thanks is also due to all those Finnish-Americans who have contributed to the Dictionary through their hours of conversation, their generous hospitality, and their correspondence.

The Institute of Migration first announced the publication of the Dictionary in 1975, and the Suomi Society granted FIM 25 000 towards the publishing costs. Over the years, I have become acutely aware of the obligation arising from those early demonstrations of support, which only now has been fulfilled. The Institute of Migration has shown great understanding for all the delays in the compilation of the Dictionary. I therefore sincerely hope that the Dictionary will now not be a financial burden to the Institute, but will find its way to use both among our Finnish-American cousins and among their relatives and friends.

The article is based on the speech given by Professor Pertti Virtaranta, Academician, at the Family Fair in Turku on July 30, 1992.